Näkökulmia tasa-arvoon, työelämän mieskysymykseen ja mieserityiseen ohjaukseen

Pelin henki – tasa-arvoa, luovuutta ja digitaalisuutta ohjaukseen, 24.8.2021

Toni Kosonen

Tutkijatohtori

Ohjauksen koulutus, Kasvatustieteiden ja psykologian osasto, Filosofinen tiedekunta, Itä-Suomen yliopisto

toni.kosonen@uef.fi

Kosonen, T. (2016). *Opiskeleva ammattimies, yhteiskuntaluokka ja sukupuoli. Tutkimus ammatilliseen aikuiskoulutukseen osallistuvista työläismiehistä*. Itä-Suomen yliopisto, Joensuu.

Kosonen, T. (2018) Becoming a Working-Class Male Adult Learner. Teoksessa Walker, S. & Roberts, S. (toim.) *Masculinity, Labour, and Neoliberalism. Working-Class Men in International Perspective*. Palgrave Macmillan.

Kosonen, T. (2020). Accounting for social and cultural differences in qualitative research with adult learners. Teoksessa Ward, M. & Delamont, S. (toim.) *Handbook of Qualitative Research in Education.* Edward Elgar Publishing.

Esityksen pohjana oleva tutkimus

- Väitöskirja (2016) ammatilliseen aikuiskoulutukseen osallistuvista työläismiehistä (28 haastateltua): kysymys siitä, miten mieheys ja maskuliinisuus ja luokka-asema ovat läsnä miesten rakentaessa suhdetta aikuisopiskeluun ja elinikäiseen oppimiseen
- Metodologinen artikkeli (2020), jossa yhtenä teemana vuorovaikutus miesten kanssa tutkimushaastattelussa (osin verrannollisia ilmiöitä ohjaukseen)
- Nyt työn alla tutkimusta suomalaisesta ”miestyöstä”:
  - Spesifi kenttä pääasiassa sosiaalialan järjestösektorilla, jolla järjestetään hyvinvoinnin, osallisuuden tukemiseen ja syrjäytymisen ehkäisemiseen tähtääviä palveluja miehille ja miesryhmille
  - Aineistona *miestyötä tekevien ammattilaisten (n=14) haastatteluja*
  - Kiinnostuksen kohteena miestyön ammattilaisten tasa-arvo-, sukupuoli- ja miespoliittiset neuvottelut sekä se, millaiset ymmärrykset mieheydestä ja maskuliinisuudesta ovat erilaisten pedagogisten ratkaisujen pohjalla

Näkökulmani ja tavoitteeni

- Fokuksessa työ, jota tehdään vähemmän koulutettujen ja erilaisilla tavoilla "marginaalisten" miesten parissa → aikuiskasvatus ja aikuisten parissa tehtävä ihmissuhde- ja ohjaustyö

- Tavoitteena on antaa muutamia näkökulmia ja herätellä pohdintaa mieheyteen ja maskuliinisuuteen liittyvistä oletuksista miesten parissa tehtävän työn pohjalla
- Miestyön ammattilaiset ovat äänessä sanoittamassa omasta näkökulmastaan kentän haasteita ja mahdollisuuksia: tarjoavat kiinnostavan näkökulman tasa-arvo-, sukupuoli- ja miespolitiikkaan sekä sukupuolisensitiiviseen ohjaukseen

Mieskysymys jännitteisenä yhteiskunnallisena ja tasa-arvopoliittisena kysymyksenä

Tämä kuva, tekijä Tuntematon tekijä, käyttöoikeus: CC BY-NC

Pitääkö miehistä olla huolissaan?

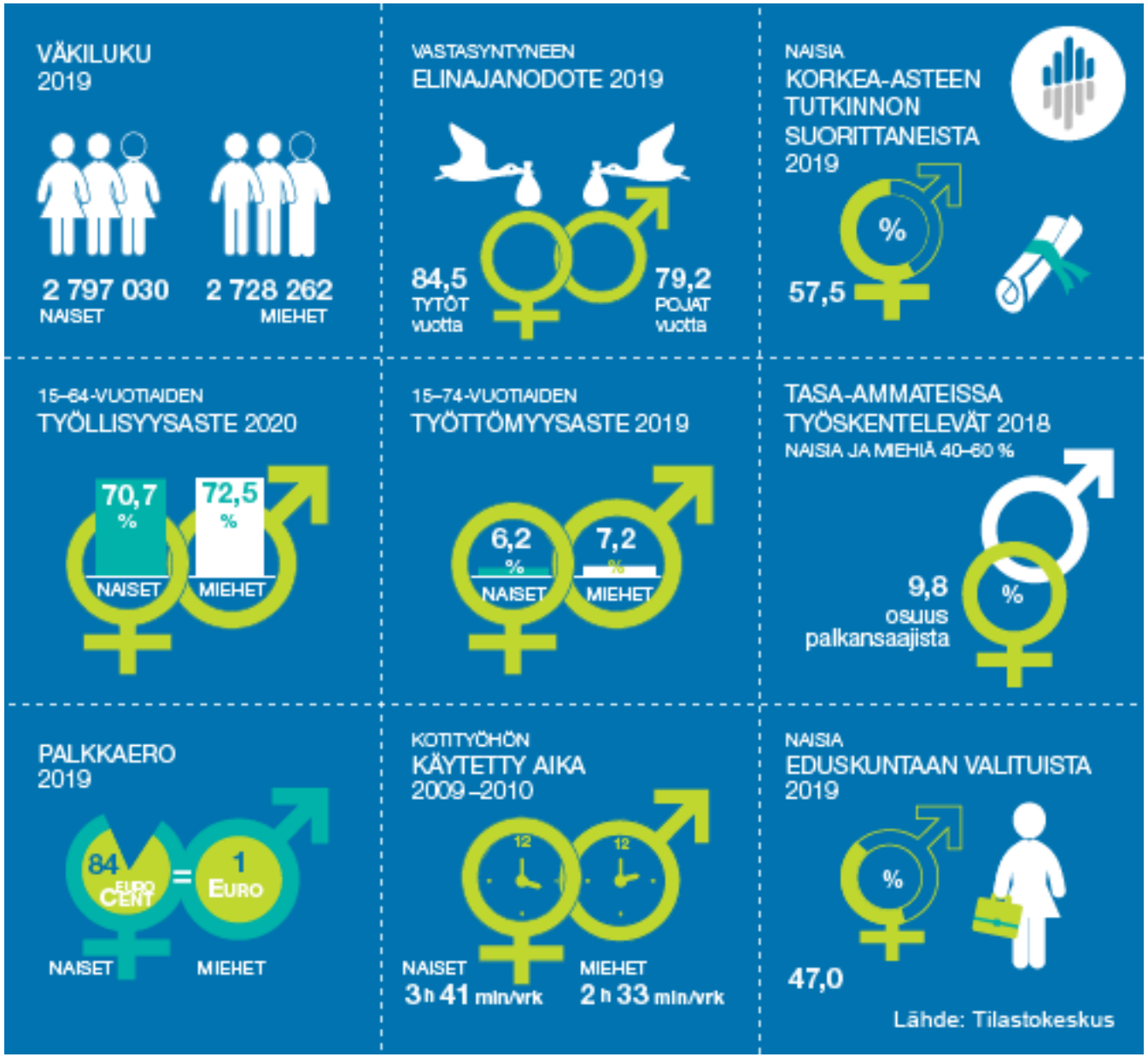

Lähde: Tilastokeskus (2021) Sukupuolten tasa-arvo, infografiikka. https://www.tilastokeskus.fi/tup/tasaarvo/index.html.
Aineisto on ladattu Tilastokeskuksen palvelusta 20.8.2021 lisenssillä https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.fi

Mies ”ongelmakimppuna” tai etuoikeuksien haltijana

Mä en tiedä siis miestyö ja.. sitä nyt on sillai, jotkut väittää että, osaa tehdä miestyötä ja sit jos, se perustuu miestutkimukseen esimerkiks mitä, mä kävin tossa [...] xxx yliopistossa [...]. Siel oli miestyöstä oli semmonen seminaari. Ja.. siel oli semmonen joku sukupuolentutkija esimerkiks joka, puhu siihen tyyliin et jos mä oisin puhunu vastaavat, muutettavat muuttaen, oisin laittanu siihen nainen mihin hän laitti mies. [...] Kun tää liittyy siihen just että, ***mies nähdään semmosena ongelmakimppuna*** *aika lailla, ja nähdään semmosena* ***ruutitynnyrinä****. Et jos on miestyö lähtökohta, ikävä kyllä edelleenkin saattaa olla se, varsinkin viranomaisilla jotka tekee miestyötä.[...] Niin.. ehkä siin pitäs jotenkin saada semmonen, enemmän keskusteluu siitä, tästä että kun* ***puhutaan etuoikeuksista****. Okei, joillakin on niitä. Varmaan onkin jos sun sukunimi on Dronningholm, niin kyl saattaa olla et siel on paljon etuoikeuksia. Mut sitten moni jonka sun sukunimi on Jäppinen niin, kyl siel tulee sit taas kaiken näköstä, aika ikävää asiaa mikä vaikuttaa siihen elämään. Et ehkä siin pitäis, mun mielest siin kaivattas enemmän semmost keskusteluu siitä, et pitäskö sit jotenkin sitä miestyötäkin tehdä vaan neutraalimmin. Sillai et ne omat ideologiat ei ohjais niin paljon sitä miten paljon siihen suhtautuu, siihen tilanteeseen.*

(Miestyön ammattilainen 1)

Mieskysymyksen asettamisen suunnat ja keskustelun äänenpainot

(Bowl 2012; Epstein ym. 1998; Julkunen 2012; ks. Kosonen 2016)

Meidän on vastattava miesten "miehisiin" tarpeisiin!

- Palveluiden (ohjauksen, tuen, koulutuksen, interventioiden, markkinoinnin) muotoileminen miesten "miehisiä" (fyysisyys, voimankäyttö, instrumentalismi ym.) tarpeita vastaavaksi

Anti-feminismi

Dikotominen, muuttumaton ja olemuksellistava käsitys sukupuolesta

"Nollasummapeli"

Miehen on muututtava ja mies on vapautettava ahtaista maskuliinisuuden malleista!

- Miesten ja mieskulttuurin muuttaminen palveluihin osallistumisen ja elinikäisen oppijan roolin miehille mahdollistavaksi – miesten vapauttaminen "perinteisen mieheyden" kahleista

Pro-feminismi

Kategorinen käsitys "perinteisestä" mieheydestä, mieheyden "kriisin" ja muutoksen puhetavat / toisaalta käsitys sukupuolen "performoinnista", muokattavuudesta

"Sukupuolineutraalius"

Sukupuolisegregaation purkamisen kontekstissa, esim.:

- Miesten "miehisiin" odotuksiin vetoaminen – esim. työn miehiset piirteet (käsillä tekeminen, voiman käyttö - vrt. "Voimaa hoivaan" –otsikkoinen hanke), palkkaus pragmaattisten ja kilpailullisten miesten houkuttimena
- Miehen muuttaminen – kuvastot, joissa tuodaan esiin miehen feminiinisyyttä ja liitetään maskuliinisuuteen feminiinisiä piirteitä

“Miehen” kategorian hankaluus

Se on hemmetin vaikee laji sillee että tavallaanhan me joudutaan menee laput silmillä että: “mies”. Et me pidetään näin että “miestyö”. Tavallaan koko sitä miestä, kun ei oo olemassa yhtä miestä. Vaan niin kun tiedetään et joka ikinen mies on omansalainen ja erilainen ja ei oo olemassa mitään mieserityisyyttä.
(Miestyön ammattilainen 2)

Kohti ”miehen” ja mieheyden ymmärtämistä suhteisena ja suhteissa ?

- Miestutkimuksen klassikko Raewyn Connell (2012) erottelee (1) kategorisen, (2) jälkistrukturalistisen ja (3) relationaalisen näkökulman sukupuolen teoretisointiin (Connellin muita tärkeitä käsitteitä: monet maskuliinisuudet, hegemoninen maskuliinisuus ym.):
- Ensimmäinen sanoo, että on kaksi dikotomista sukupuolta piirteineen; toinen väittää, että sukupuoli on performanssi, aina kulttuurisesti uudelleen kerrottu, esitetty ja tehty
- Kolmas näkökulma, josta Connell rakentaa omaa lähestymistapaansa, korostaa sukupuolen rakentumista samaan aikaan materiaalisena ja ruumiillisena ja kulttuurisena, historiallisena ja sosiaalisena – sekä ennen kaikkea suhteisena: erilaisten miehet, miehenä olemisen tavat ja maskuliinisuuden muodot ymmärretään suhteessa toisiinsa ja erilaisiin feminiinisyyksiin
- **Miestyön ammattilaisilla on pyrkimystä hahmottaa keskustelua eteenpäin, mm. seuraavien ajatusten kautta:**
  - Miehiin voidaan vaikuttaa sosiaalisen ympäristön, myös naisten kautta; toiminta työyhteisöissä, yhteisöissä, joissa miehet toimivat
  - Miehiin vaikuttaminen hyödyttää monin tavoin myös naisia ja kaikkia muitakin (”nollasummapeli”—ajattelun haastaminen)
  - Mieheys ja maskuliinisuus moninaista, kontekstisidonnaista, ikäsidonnaista; intersektionaalinen ymmärrys, suhteisuus, moninaisuuden hyödyntäminen – erilaisten miesten tuominen yhteen

Miesten ohjauksen haasteita ja mahdollisuuksia – miestyön ammattilaisten näkökulmia

Mieserityisen työn käytänteitä - nostoja ja pohdintoja aineiston pohjalta

Osallistujien *osallistaminen* suunnitteluun, tavoitteiden asettamiseen/merkityksen määrittelyyn (mitä me haluamme tältä) ja toiminnan järjestämiseen – sitouttaminen

Mallintaminen, miten ollaan ja miten on mahdollista olla ja toimia ryhmässä – oman esimerkin kautta: miten ollaan miehenä tällaisessa vuorovaikutuksessa

Rakennetaan tilaa ja mahdollisuuksia vuorovaikutukselle, kuljetaan omia, risteäviä ja jaettuja polkuja (”turvallinen tila”)

Normikriittisyys, mieheyteen ja maskuliinisuuteen liittyen oletusten purkaminen prosessina, ryhmän kulttuurin ja puhumisen tapojen vähittäisenä muutoksena, joka lähtee osallistujista, ei alleviivaamisen tai konfrontaation kautta; ohjaajien mallin ja esimerkin merkitys

Toiminnan rakentaminen osallistuville miehille *merkityksellisten* asioiden ympärille (itsessään merkityksellistä, hyödyllistäkin tekemistä, johon mielellään käyttää vapaa-aikaansa)

Miesten välisen vuorovaikutuksen erityisyys: *”miehinen kontrolli”* = ulosannin ja esiintymisen hallinta, oman arvon ja kunnian hallinta; heikkouden, haurauden ja hallitsemattomuuden välttäminen (Schwalbe & Volkomir, 2001)

Turvallisen tilan teema

Se, että siellä on pelkästään miehiä paikalla niin se on jo, sen jo moni meiän osallistujamiehistä sekä vertaismiehistä kokee et se tuo jo semmosen tilan siihen, ihan niin kun, turvallisen tilan luottamuksen, semmosen yhteyden ehkä mitä ei jos siinä olis esimerkiks sekaryhmästä kyse että, se myös pystyis oleen, avoin ja kokis sen sellaseks tilaks että hän haluaa keskustella esimerkiks jostain omista asioist."
(Miestyön ammattilainen 3)

Mä ite uskon että se miesten välinen vertaisuus parhaillaan voi tarjota […] semmosen paikan, jossa nää miehet sais olla jotenkin, anteeksi pyytelemättä, toisaalta myöskään yhtään pätemättä niin, omia itsejään. Jolloin sillä työmarkkinastatuksella, yrittämisellä ei ois niinku niin väliä.
(Miestyön ammattilainen 4)

Se psykologinen turvallisuus on semmosta, et me ollaan siihen liittyen puhuttu myös haavoittuvuuden kulttuurista.
(Miestyön ammattilainen 4)

Häpeän purkaminen ytimessä

Sanoisin et se kuunteleminen on ensimmäinen ja mä nostasin keskeisimmäks metodiks on semmonen ***häpeän purkaminen****. Se häpeä on niin suomalaisuudessa semmonen kummallinen, peikko että se että joku pyytää apua niin, se tuntuu olevan ihmisille se suurin, se koetaan niin jotenkin leimaavaksi asiaksi vaikka se ei sitä ole. Siis tämmösen häpeän purkaminen että ei tässä oo kuule mikään hätä ja hyvä kun otit yhteyttä ja, sanoisin et se on se ykkösasia. Ja se saattaa olla että jonkun asian keskusteluajasta ja energiasta semmonen 80-90 prosenttia saattaa mennä sen asian käsittelemiseen että, et sinä kenenkään muun aikaa tässä vie ja et sä oo sen huonompi ku muutkaan ja hyvä ku otit yhteyttä ja sitte ehkä päästään varsinaisesti sitä asiaa käsittelemään.*

Tää on kyllä semmonen, se on minun kokemus ja väittäsin että näitten jotka mä oon nyt kouluttanu nuo ohjaajat on kyllä hyvin samaa mieltä että häpeän purkaminen, ***sen hyväksyminen et et oo miehenä vähemmän mies ku nyt kun pyysit jeesiä, vaan oot enemmän mies ja nyt voi mennä paremmin tästä ja et oo ensimmäinen ihminen maailmassa jolla sattuu joku ongelma olemaan.*** *Että sellaset siellä tulee esille lähes poikkeuksetta.*

(Miestyön ammattilainen 5)

Lopuksi: miesyksilön häpeä vai häpeä rakenteiden tuottamana?

Lopuksi haluan herätellä seuraavanlaisen pohdinnan häpeäteeman kautta:

- **Tulkitsemmeko ohjauksessa avun hakemiseen liittyvää häpeää yksilöllisenä vai rakenteellisena kysymyksenä?**
- Luokka- ja sukupuolentutkija Beverley Skeggs (2004) on puhunut siitä, kuinka itsestä kertominen, itsereflektio ja minuuden avaaminen ovat hyvin keskiluokkaisia käytäntöjä
- Työläistaustaisia (ehkä myös erilaisesta kulttuurisesta ja etnisestä taustasta tulevia) koskee hänen analyysinsa mukaan ”pakotettu” itsen kertominen erilaisissa ympäristöissä (esim. erilaisissa instituutioissa asioiden ”tunnustaminen” viranhaltijoille)
- **Mitä meidän tulisi ajatella ohjauksen käytännöistä?** Mitä tarkoittaa puheemme esimerkiksi ”unelmista”, ”oman jutun löytämisestä” – ja missä suhteessa nämä ovat tavoitettavissa esimerkiksi työläistaustaisten varttuneempien miesten näkökulmasta?
- Sukupuolen, maskuliinisuuden ja feminiinisyyden ulottuvuuden ohella on tärkeä tavoittaa erilaisia yksilöitä ja ryhmiä koskevia muita eroja ja intersektionaalisia ulottuvuuksia sekä rakenteellisia ja materiaalisia olosuhteita ohjaustyössä

Lähteet

Bowl, M., Tobias, R., Leahy, J., Ferguson, G. & Gage, J. (2012, eds). Gender, Masculinities and Lifelong Learning. London: Routledge.

Connell, R. W. (1995) Masculinities. Cambridge: Polity Press.

Connell, R. W. (2012) Gender, health and theory: Conceptualizing the issue, in local and world perspective. Social Science & Medicine 74(11), 1675–1683

Epstein, D., Elwood, J., Hey, V. & Maw, J. (1998) Schoolboy frictions: feminism and 'failing' boys. Teoksessa Epstein, D., Elwood, J., Hey, V. & Maw, J. (toim.) Failing boys? Issues in Gender and Achievement. Buckingham & Philadelphia: Open University Press, 3–18.

Julkunen, R. (2012) Mieskysymys suomalaisen tasa-arvopolitiikan asialistalla. Teoksessa Jokinen, A. (toim.) Mieskysymys. Miesliike, -työ, -tutkimus ja tasa-arvopolitiikka. Tampere: Tampere University Press, 30–43.

Kosonen, T. (2016) Opiskeleva ammattimies, yhteiskuntaluokka ja sukupuoli. Tutkimus ammatilliseen aikuiskoulutukseen osallistuvista työläismiehistä.Publications of the University of Eastern Finland, Dissertations in Social Sciences and Business Studies 128.Joensuu: Itä-Suomen yliopisto

Kosonen, T. (2018) Becoming a Working-Class Male Adult Learner. Teoksessa Walker, S. & Roberts, S. (toim.) *Masculinity, Labour, and Neoliberalism. Working-Class Men in International Perspective*. Palgrave Macmillan.

Kosonen, T. (2020). Accounting for social and cultural differences in qualitative research withadult learners. Teoksessa Ward, M. & Delamont, S. (toim.) *Handbook of Qualitative Research in Education.* Edward Elgar Publishing.

Skeggs, B. (2004) Class, Self, Culture. London & New York: Routledge.

Schwalbe, M. & Volkomir, M. (2001) The Masculine Self as Problem and Resource in Interview Studies of Men. Men and Masculinities 4(1), 90–103.

Tilastokeskus (2021) Sukupuolten tasa-arvo, infografiikka. https://www.tilastokeskus.fi/tup/tasaarvo/index.html.